

Г.М. ГОРДІЄНКО, викладач

***ПОЧАТОК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ – ТРАГІЧНА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ**

Тези опубліковані у збірнику «Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. Частина 2. Економічні і загальноосвітні науки. – Редкол.: Головчук А.Ф. (відп. ред.) та ін. – Умань, 2011. – С.166 – 167».

Майже сімдесят років тому в ніч з 21 на 22 червня фашистська Німеччина напала на Радянський Союз. Ця трагічна сторінка української історії змушує дослідників знову й знову повертатися до тих подій. Сьогодні серед вітчизняних істориків точаться гострі дискусії з проблем Великої Вітчизняної війни. Потребують подальших роздумів і наукових досліджень питання готовності Радянського Союзу до війни, ціни перемоги: матеріальних втрат і людських жертв.

Дослідження істориків радянського періоду були спрямовані на прославлення сталінського керівництва та народного героїзму. Влада повністю контролювала дослідження істориків цього періоду. Саме тому, практично, забороненими були документи про трагічний, надзвичайно кровопролитний характер війни, прорахунки й помилки воєначальників, причини поразки 1941-1942 рр. Недослідженими залишаються питання морально-психологічного стану населення України, солдатів, що їх визволяли, діяльність воїнів ОУН-УПА, трагедія військовополонених, інвалідів Вітчизняної війни.

Напередодні війни складну ситуацію погіршили прорахунки і помилки сталінського керівництва. Радянські люди вірили, що уряд СРСР робить все можливе, щоб уникнути війни. Сприяла цьому й офіційна пропаганда, яка надмірно переоцінювала можливості Червоної армії. Антифашистську пропаганду було повністю відмінено.

Й.Сталін та його оточення організували кривавий терор проти керівних військових кадрів. Некомпетентність багатьох командирів негативно позначилось на боєздатності Червоної армії. На початку 1941р. лише 7% командно-начальницького складу мали вищу освіту, а 37% взагалі не мали відповідної освіти. На одній з військових нарад німецького командування А.Гітлер заявив: «Червона армія обезголовлена. 80% командних кадрів знищено. Вона послаблена, як ніколи. Це основний фактор мого рішення. Потрібно воювати, доки кадри не вирости знову».

Однією з причин невдач на початковому етапі війни був прорахунок радянського керівництва в оцінці воєнно-політичної ситуації та самовпевненість Й.Сталіна. Навіть, отримуючи об'єктивну інформацію від радянських розвідників про підготовку нацистської агресії, він не вживав заходів для підготовки армії до оборони країни. Командири були позбавлені права на самостійне ухвалення рішень з важливих питань і вимушені були чекати особистих вказівок вищого керівництва. Лише пізно ввечері 22 червня 1941 року було дано дозвіл на відкриття вогню.

Червона Армія виявилась неготовою до стійкої оборони. Згідно з військовою доктриною, СРСР намірявся воювати на чужій території. Саме тому значна частина радянської військової техніки була зосереджена поблизу західного кордону. Легкою здобиччю ворога стали склади військових запасів: зброї, боєприпасів, обмундирування, техніки, пального.

Активно діяла німецька розвідка, яка перед початком воєнних дій дала повну і точну картину розташування всіх радянських військ у прикордонних округах. Раптовість дозволила ворогу захопити ініціативу, через це підрозділи Червоної армії зазнали значних втрат у живій силі й техніці. Вже в перші дні війни німці знищили 1200 радянських літаків, з них 800 – на землі.

Співвідношення між радянськими і німецькими військами на українському відрізку фронту було таким: особовий склад – 1 до 1,4, артилерія – 1,3 до 1, танки – 4,9 до 1, літаки – 2,4 до 1. У зв'язку з перенесенням кордонів після 1939 р., недобудованими залишалися нові укріплені райони – «лінія Молотова».

В перші місяці війни нищівної поразки зазнали понад 100 радянських дивізій. До ворога потрапила половина складів, розміщених у прикордонних округах. У перших боях гвинтівкою був озброєний кожен третій – п'ятий. На складах нацисти захопили 5 млн. 400 тис. із 7 млн. 600 тис. гвинтівок, 191 з 240 тис. кулеметів. На день активних боїв солдатам видавали лише по півтори обойми набоїв, по чотири снаряди на гармату, чого було недостатньо навіть для відбиття однієї атаки ворога.

Розгубленість керівництва країни в перші дні війни деморалізуюче вплинула на армію і радянський народ. За перші три тижні війни Червона армія втратила до 3500 літаків, понад 6 тисяч танків, 20 тисяч гармат і мінометів. Найтрагічнішим наслідком військових прорахунків стала загибель 850 тисяч солдатів і командирів особового складу Червоної армії. Водночас німецькі бойові втрати в живій силі в цей період були в 10 разів меншими.

А.Гітлер розраховував на швидке захоплення території України. Адже німецька армія окупувала Норвегію за 63 дні, Францію – 44, Польщу – 35, Бельгію – 19, Нідерланди – 5, Данію всього за один день. З перших днів війни ворог зустрів на українській землі відчайдушний опір, який зруйнував гітлерівський план блискавичної війни. На тиждень затримали наступ німецької армії танкові підрозділи Червоної армії в битві під Бродами. На початку серпня 1941р. 6-та і 12-та радянські армії потрапили в оточення біля Умані. Тисячі червоноармійців загинули, у полон потрапили 103 тисячі бійців.

Більше ніж на два місяці радянські війська затримали просування німецьких військ під час оборони Одеси та Києва. Військам вермахту вдалося оточити основні сили Червоної армії біля Києва через заборону Сталіна відвести війська на лівий берег Дніпра. В результаті, понад 650 тис. бійців було приречено на загибель і полон. Подібної поразки Червона армія зазнала наприкінці травня 1942 року під Харковом. Внаслідок прорахунків командування в полон потрапило 240 тисяч бійців та командирів Червоної армії.

Отже, перші поразки Червоної армії були зумовлені невірною оцінкою сталінським керівництвом можливостей і намірів нацистської Німеччини,

відсталою військовою доктриною, низьким рівнем підготовки командирів усіх рівнів, злочинною політикою комуністичного режиму напередодні війни.